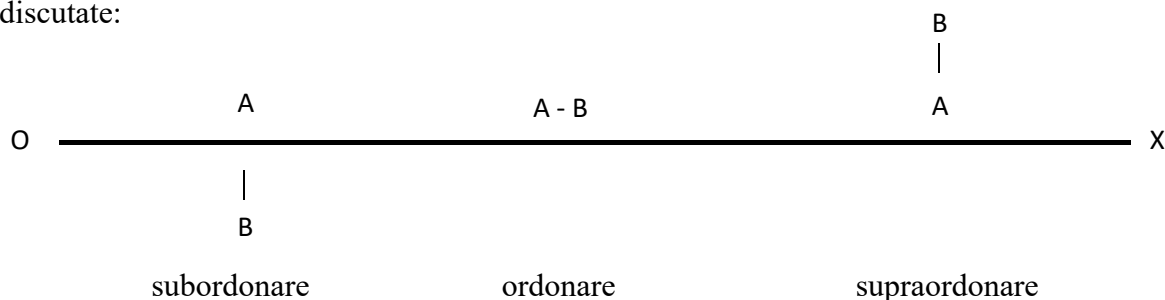

RAPORTUL DE INCIDENTĂ SAU DE SUPRAORDONARE

Raportul de incidență ar putea fi definit ca un fenomen care perturbă caracterul unitar al unui enunț de tip propoziție sau frază prin inserarea unor unități care nu stabilesc, din punct de vedere gramatical, nici un fel de relații cu restul comunicării. Unitatea inserată este de sine stătătoare, aparținând unui plan lingvistic deosebit de planul enunțului în care a fost introdusă.

Analizând posibilitățile de ordonare ale enunțurilor, I. Diaconescu a afirmat că ”supraordonarea se opune subordonării și adordonării prin poziția sa distinctă față de axa de ordonare: subordonarea se dimensionează sub axa de ordonare, adordonarea, pe axa de ordonare,

iar supraordonarea, deasupra axei de ordonare”¹, reprezentând grafic cele trei raporturi discutate:

După opinia cercetătorului, relația de supraveghere implică, fără a fi ierarhică, existența a două planuri: un plan de bază, înscris pe axa de ordonare (A), purtător de informație, pe care îl numește ”dictum” – plan al comunicării – și un plan supraordonat – și un plan supraordonat – ”modus” – prin care se dau informații asupra conținutului bazei sau se exprimă o atitudine a vorbitorului față de cele comunicate.

Astfel, într-un enunț de tipul: ”Adevărul, după opinia lui, e o problemă de conștiință.”, planul comunicării e reprezentat de secvențele ”Adevărul e o problemă de conștiință.”, iar planul interpretativ (modus) de secvențele ”după opinia lui”.

Cele două planuri sunt autonome, independente din punct de vedere sintactic. Planul interpretativ operează cu unități neintegrate structural în enunțul de bază, ele putând fi omise, fără a dezintegra comunicarea: ”Adevărul e o problemă de conștiință.”.

Cu valoare de elemente supraordonate pot fi folosite toate unitățile sintactice: partea de propoziție, sintagma, propoziția, fraza, alegerea lor fiind dictată de subiectul vorbitor care poate interveni cu un comentariu mai amplu sau mai succint în enunțul de bază: ”N-ai înțeles, probabil, totul.”; ”Unchiul duminică, după părerea mea, este o persoană deosebită.”; ”V-am

¹ I. Diaconescu, op.cit., 121

spus, cum mi se pare, de nu îți fi uitat,/ Că lupul se-ntâmplase s-ajungă împărat.” (G. Alexandrescu, ”Lupul moralist”); ”-Ei, frate – preciză Stanica cu un aer jignit – domnul doctor nu ia nici un ban...” (G. Călinescu, ”Enigma Otiliei”); ”- Simion este de vină în toată afacerea asta – aruncă Aglae o privire mânioasă spre bătrânul cu broboadă, care lucra mereu ca și când n-ar fi auzit nimic – nu vrea și nu vrea.” (Idem)

Interesant este că în procesul de transformare a vorbirii directe în vorbire indirectă, secvențele supraordonate (B) vor deveni unități regente pentru secvențele care în vorbirea directă constituiau planul comunicării: ”E un lucru precis, zicea madam Farfara, știut de toată lumea.” (G. Călinescu, ”Scrinul negru”)/ ”Madam Farfara zicea că e un lucru precis, știut de toată lumea.”.

Când structurile supraordonate sunt realizări de tip parte de propoziție, ele pot fi îndeplinite de diverse părți de vorbire: substantive în vocativ: ”Cartea mea-i, fiule, o treaptă.” (T. Arghezi, ”Testament”), adverbe și locuțiuni adverbiale de modalitate: ”Va veni, poate, mai repede.; ”Va fi sărbătorit, fără doar și poate, cu mare fast.”, interjecții: ”Hei, ascultă!”.

Secvențele supraordonate nu îndeplinesc funcții sintactice în structura de bază, ale fiind unități neierarhice și asintagmatice.

Construcțiile incidente, intersectându-se cu unități de bază, pot avea poziții inițiale, mediale sau finale: ”Nu-i vorba, orice om poate greși.”; ”Ură tu, măi Chiriace, zic eu lui Goian...” (I.Creangă, ”Amintiri din copilărie”).

În exprimarea orală, cuvintele și construcțiile incidente sunt marcate prin pauze, prin schimbarea intonației sau chiar prin variații de tempo. În limba scrisă, raportul incident este marcat prin semne grafematice care izolează unitățile supraordonate de planul comunicării: virgula: ”- Papa, întrebă Otilia, ești bolnav?” (G.Călinescu, op.cit.), linia de pauză: ”Puține jupânese – vorbesc mai ales de cele tinere – pot să se laude cu un obraz ca al meu.” (M. Sadoveanu, ”Frați Jderi”), parantezele: ”Într-un fel (acum își dădea seama), iar ar fi fost înconjurat de o zi de toamnă calmă.” (Al. Ivăsiuc, ”Cunoaștere de toamnă”).

Unitățile supraordonate funcționează fie ca mod de amplificare a discursului prin inserțiune incidentă, fie ca o modalitate de interpretare a celor comunicate, ca posibilitate de participare afectivă sau rațională a subiectului vorbitor la actul comunicării. Fără a fi o relație structurală, raportul de incidență se realizează ca mijloc sintactic prin care sunt puse în relație logico-semantică două planuri ale comunicării: al vorbitorului (dictum) și al autorului (modus).

Profesor MARA CAMELUȚA COMAN
Colegiul Dobrogean ”Spiru Haret” Tulcea